

PARADIGMAVÁLTÁS – AVAGY EGY KEZDEMÉNYEZÉS

című tudományos értekezéslet összefoglalója

PARADIGMAVÁLTÁS – avagy egy kezdeményezés címmel rendezett tudományos értekezésletet a Magyar Művelődési Intézet és a Politikátörténeti Intézet a cigányság magyarországi helyzetéről, lehetőségeiről.

Megnyitójában Földes György a Politikátörténeti Intézet főigazgatója rámutatott, hogy a tanácskozás egy méltán közfigyelmet érdemlő kérdéstről folyik majd, amely egyben a Politikátörténeti Intézet által felvállalt köztársasági gondolatörkhöz is kapcsolódik. Alapvető elvárás ugyanis, hogy minden tagja egyenlő jogú állampolgára legyen a köztársaságnak, így a köztársasági gondolat melletti kiállás egyben a cigányság melletti kiállást is jelent.

A bevezető előadásokban Daróczy Ágnes és Bársony János ismertették az értekezéslet alapjául szolgáló tanulmányuk főbb téziseit.

A diszkrimináció elsősorban a „többség” társadalmi betegsége, azaz ha nem lennének romák, az előítéletek, a bűnbak-képzés más csoportokon csapódna le, így a megoldást sem a cigányságon belül, hanem a többségi társadalommal együtt kell keresni.

Az eddigi törekvések sikerét hátráltatta, hogy csupán két alap-problémát fogalmaztak meg, vagyis a szegénység és a diszkrimináció mellett nem fogalmaztak meg egy harmadik állítást, a nemzetiségi elnyomás létét.

Az előadók szerint megoldás keresésében mindhárom tényezőt egyszerre kell figyelembe venni, ügyelve arra, hogy a romákkal kapcsolatos problémák és politikák ne etnicizálódjanak, vagyis a szegénységgel kapcsolatos feladatokkal valóban a szegénységpolitika foglalkozzon. Szigorúan kisebbségi kérdésként az előadók szerint csak a roma identitás nélkülözhetetlenül fontos megteremtését és a versenyképesség megteremtését szabad kezelni.

A felkért hozzászólók között Kállai Ernő jogász, az AVKF RATI tanszékvezetője úgy értékelte a helyzetet, hogy az, az illúziók ellenére, a rendszerváltás óta nem javult, sőt még nagyobbá vált a szakadék a romák és a többségi társadalom között, ugyanakkor arra mutatott rá, hogy a közgondolkodás tévesen egységesnek tételezi a romákat. A különböző szakpolitikák etnicizálásával kapcsolatban szkepszisének adott hangot, miszerint a roma származás igenis közrejátszik abban, hogy a hátrányos helyzet kialakul, illetve újratermelődik. Ebben a helyzetben viszont hiába hangsúlyozzuk az állam felelősségét, mivel az állam – a szociális jogok mintájából is látszik – csak az olyan kötelezettségeket vállalja fel, amelyeket egy elég erős társadalmi nyomás ki tud kényszeríteni.

Síklaki István szociálpszichológus, az ELTE TTK dékánhelyettese figyelmeztetett, hogy a legjobb politika sem működőképes, ha nem vesz figyelembe néhány alapvető szociálpszichológiai szabályt. A szakmai körben ismert jelenségekkel (Pygmalion-effektus, sztereotípa-frász, visszacsapási hatás), példákön keresztül szemléltette, hogy a társadalmi sztereotípiák, és az általuk generált, tudat alatt érvényesülő elvárások miként befolyásolják károsan a roma fiatalok teljesítményét az iskolákban. Megoldásként a számítógéppel közvetített kommunikáció távlatait vázolta fel, amellyel lehetővé válhat egy ösz-

szertartó virtuális közösség létrehozása, mielőtt egy fizikai közegben automatikusan működésbe lépnének a fenti hatásmechanizmusok.

Tamás Pál szociológus, a MTA SZKI igazgatója sajátos el-lentmondást vélt felfedezni a helyi és a roma önkormányzatok működésében, amelynek az eredménye, hogy a roma értelmiség egyik fórumon sem jut szerephez. Úgy látta, nehéz paradigma-váltásról beszélni, mivel jelenleg a kisebbségi politikában csak tűzoltás folyik, márpedig a „tűzoltónak nincs paradigmája”. Másrésztől megjegyezte, hogy a roma kisebbség nem képes a többségi gondolkodás befolyásolására, így az két szélső – de nem kedvező – állapot között ingadozik. A kérdés megoldásában több elv figyelembe vételét ajánlotta (szolidaritás, reprodukció, diszkriminációmentesség, eszközhatékonyosság), ám ezek közül a társadalmi szolidaritás megerősítésére helyezné a fő hangsúlyt, összességében viszont úgy ítélte, a következő másfél évtizedben a térségben a disszimiláció folyamata lesz domináns.

Szuhay Péter, a Néprajzi Múzeum atnropológusa arra az el-lentmondásra mutatott rá, hogy a széles jogokat tartalmazó kisebbségi törvény paradox módon a roma kérdés etnicizálását hozta, mivel a helyi önkormányzatokat fel is mentette az alól, hogy ilyen ügyekkel foglalkozzanak. Az oktatásban is erősödik a szegregáció, ám ennek előidézője nem a szabályozás, hanem a többségi társadalom, amely sok esetben a távozást, elvándorlást választja. Ugyanakkor arra hívta fel a figyelmet, hogy az identitás megteremtését nehezíti, hogy nem beszélhetünk egységes roma társadalomról, hanem egy olyan sokszínű csoportról, amelynek létszáma sem könnyen meghatározható. Az értekezéslet végén Földes György úgy értékelte az elhangzottakat, hogy a számtalan fogalom és vélemény, amely felszínre került sokszor ki is oltja egymást. Kiindulópontnak azt kell elfogadni, hogy a társadalom a kizárás/kizártság állapotát nem fogadhatja el, ugyanakkor minden szereplőnek először saját felelősségét és feladatait kell meghatároznia. Daróczy Ágnes pedig annak a reményének adott hangot, hogy a kezdeményezés nem ér véget ezzel az értekezéslettel.

